

طراحی مدل مدیریت رشد اخلاقی دانش‌آموزان متوسطه خوزستان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد آینده‌پژوهی

ملک محمد کاوسی^۱

چکیده

پیشرفت تکنولوژی و فناوری و ارتباطات رشد اخلاقی دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار داده و گسترش شبکه‌های اجتماعی تاثیر بسزایی بر رشد اخلاقی دانش‌آموزان گذاشته است. هدف این پژوهش طراحی مدل مدیریت اثربخش رشد اخلاقی دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره اول و دوم استان خوزستان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد آینده‌پژوهی بوده و از نظر هدف کاربردی، از نظر ماهیت تحلیلی و از نظر روش بصورت گردآوری داده‌ها به صورت تلفیقی (در بخش کیفی تکنیک دلفی و در بخش کمی پیمایشی) محسوب می‌شود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS و معادلات ساختاری توسط نرم‌افزار AMOS بود. یافته‌ها نشان داد که اخلاق زیست‌محیطی، فردی، خانوادگی، اجتماعی، انسانی و متعالی با ضریب معناداری $P < 0/05$ در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد آینده‌پژوهی موثر است و رشد اخلاقی دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره اول و دوم استان خوزستان بر کیفیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی تاثیر دارد. **کلمات کلیدی:** ابعاد رشد اخلاقی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، آینده‌پژوهی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

---

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت منابع انسانی، پژوهشگاه شاخص پژوه، kavousi.m@yahoo.com

دوران اخیر یک دوره تاریخی ویژه است به طوری که عده‌ای از نظریه‌پردازان از آن تحت عنوان زندگی در عصر شبکه‌ها یاد می‌کنند (هانسن^۱ و دیگران، ۲۰۱۱). عصری که در آن شکل‌گیری شبکه‌های گوناگون اجتماعی^۲ آنلاین، شیوه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی نوینی به عرصه‌ی گسترده‌ی ارتباطات اجتماعی معرفی کرده است. سایت‌های شبکه‌های اجتماعی از محبوب‌ترین مقاصد سال‌های اخیر شده‌اند (کام اسکور^۳، ۲۰۰۷) و در تنها چند دهه‌ی اخیر، میلیاردها نفر با استفاده‌ی خلاقانه از رسانه‌های اجتماعی و با اتصال به شبکه‌ای جهان‌گستر، زندگی‌شان را تغییر داده‌اند. ما از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنیم تا از جامعه‌مان تصاویری تازه، با ابعادی نوین به جهان عرضه کنیم (هانسن و دیگران، ۲۰۱۱).

بررسی مولفه‌های رشد اخلاقی و شبکه‌های اجتماعی بسیار با اهمیت است، به طوری که در این راستا پژوهش‌های بسیاری مورد بررسی قرار گرفته و روش‌هایی را نیز معرفی کرده‌اند، لذا در پژوهش حاضر سعی شده تا مبانی، مصادیق و آثار هر یک از مولفه‌های مرتبط با رشد اخلاقی و شبکه‌های اجتماعی با رویکرد آینده‌پژوهی در مدارس دبیرستان دوم استان خوزستان مورد بررسی قرار گیرد. انتخاب جامعه مورد پژوهش به این دلیل است که: آشنایی محقق با مشکلات آموزشی استان خوزستان، بلوغ زودرس دانش‌آموزان که در سن ۱۲ سالگی می‌باشد و در نهایت در مناطق مرزی دانش‌آموزان علاوه بر دسترسی به شبکه‌های مشاوره‌ای، به تلویزیون‌های بیگانه گرایش دارند، اشاره داشت. برای اینکه بتوان در آینده نتایج بهتری در راستای آسیب‌های اجتماعی بدست آورد، می‌توان از یکی از رویکردهای آینده‌پژوهی (تکنیک دلفی) استفاده کرد. این رویکرد می‌تواند براساس اتفاقات روز دنیا و همچنین آینده جامعه پژوهش‌هایی را انجام دهد و نتایج مفیدی را ارائه دهد.

سوالات تحقیق

سوال اصلی: طراحی مدل مدیریت اثربخش رشد اخلاقی دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره اول و دوم استان خوزستان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد آینده‌پژوهی

1. Hansen

2. Social Network

3. ComScore

سوالات فرعی: بررسی میزان تاثیرگذاری اخلاق زیست‌محیطی، اخلاق فردی، اخلاق خانوادگی، اخلاق اجتماعی، اخلاق انسانی و اخلاق متعالی دانش‌آموزان استان خوزستان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (لازم به توضیح است که مولفه‌های رشد اخلاقی از نظریه و مقیاس رشد اخلاقی لطف‌آبادی، (۱۳۸۸) استخراج شده است).

مفاهیم نظری :

رشد اخلاقی دانش‌آموزان: کهلبرگ^۱ (۱۹۸۴) مدعی است که اشخاص در بالاترین مرحله از رشد اخلاقی به مسائل اخلاقی واکنش نشان می‌دهند (به نقل از دادستان و منصور، ۱۳۶۹). همچنین باندورا^۲ (۱۹۹۱) بیان می‌کند که، ترجیح‌های رفتاری و عملکردهای اخلاقی کودکان و نوجوانان براساس انگیزش‌های آنان و پاداش‌هایی تعیین می‌شود که یک رفتار اخلاقی معین به وجود می‌آورد. باندورا بهترین راه برای فهم رشد اخلاقی را، توجه به ترکیب عوامل اجتماعی و شناختی، به‌ویژه در رفتارهای خود افراد می‌داند (باندورا، ۱۹۹۱).

اخلاق زیست‌محیطی^۳ :

اخلاق فردی^۴ :

اخلاق خانوادگی^۵ : منظور از اخلاق در خانواده رابطه گرم و صمیمی و همکاری و مشورت در کارها با یکدیگر است، به طوری که در این خصوص تعریف درست و کاملی بیان نشده است و هر آنچه اشاره به اخلاق خانوادگی شده است، منظور همان عامل‌هایی است که باعث نزدیک شدن ارتباط افراد در خانواده می‌باشد.

اخلاق اجتماعی^۶ :

اخلاق انسانی^۷ :

اخلاق متعالی^۸ :

1. Kohlberg
2. Bandura
3. Environmental Morality
4. Individual Morality
5. Family Morality
6. Social Morality
7. Human Morality
8. Transcendental Morality

استفاده از شبکه های اجتماعی: مفهومی با عنوان شبکه‌های اجتماعی اینترنتی با قالب امروزی اولین بار در سال ۱۹۶۰ در دانشگاه ایلی نویز در ایالت متحده آمریکا مطرح شد. بعد از آن اولین شبکه اجتماعی اینترنتی در سال ۱۹۹۷ به نام SixDegree راه‌اندازی شد. از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ شبکه‌های اجتماعی مختلفی با امکانات و ویژگی‌های متفاوت از دیگری ساخته شد و در واقع موج جدیدی از شبکه‌های اجتماعی شکل گرفت. از سال ۲۰۰۳ تعداد زیادی شبکه اجتماعی با کاربری‌های مختلف به وجود آمد. Facebook در سال ۲۰۰۴ توسط یکی از دانشجویان دانشگاه هاروارد به نام مارک زوکربرگ در خوابگاه دانشگاه راه‌اندازی شد. در این سال Twitter هم راه‌اندازی شد و با صفحات اصلی وب سایت خود به زبان‌های مختلف، موجب رشد چشم‌گیر کاربران و کاربری سایت خود شد. شبکه‌های اجتماعی در زمینه‌های مختلف به‌عنوان مثال، آموزش و پرورش، پزشکی، تجارت و قانون، کاربرد فراوان یافته است (بوید و الیسون^۱، ۲۰۰۷). استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند در صورتی سودمند باشد، که مطالب علمی مستند در حوزه‌های اخلاق، تحصیل، اطلاعات عمومی و... را افزایش دهد، استفاده بیش از این شبکه‌ها می‌تواند اعتیاد به آن را منجر شده و در راستای آن عوامل مخربی مانند، خشونت، افت تحصیلی، بد اخلاقی و... را به وجود آورد. بر این اساس رشد اخلاقی زمانی می‌تواند در سطح بالایی قرار گیرد که امکانات و ابزارهای لازم (آموزش صحیح از تکنولوژی روز دنیا، تربیت اخلاقی صحیح و...) در جامعه، خانواده و مدارس برای دانش‌آموزان فراهم باشد.

شبکه های اجتماعی در میان دانش آموزان :

روش تحقیق : این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت تحلیلی و از نظر روش گردآوری داده‌ها آمیخته (تکنیک دلفی، در بخش کیفی و روش توصیفی-پیمایشی در بخش کمی) و نحوه اجرا بصورت مختلط از دو روش میدانی و کتابخانه‌ای بوده است. دلفی به سوال

---

^۱ . Boyd & Ellison

«چه می‌تواند/ چه باید باشد» پاسخ می‌دهد (پاول^۱، ۲۰۰۳). برای اجرای این تکنیک از ۱۰ تن از متخصصان و اساتید باتجربه نظرسنجی شده است که پرسشنامه و ابزارهای موردنظر (کتابخانه‌ای و پیمایشی) بعد از چندبار اصلاحات و بررسی‌های مجدد مورد تایید قرار گرفته است. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه دوره اول و دوم استان خوزستان بوده است که تعداد حجم جامعه ۵۲۳۸۷۹ نفر بوده است و حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر بوده است. ابزار گردآوری داده‌ها در مرحله اول بصورت مصاحبه بوده است. بعد از مصاحبه و پذیرفتن همکاری دانش‌آموزان در مرحله دوم پرسشنامه‌های رشد اخلاقی لطف‌آبادی و پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بین جامعه آماری توزیع گردیده است. پرسشنامه محقق ساخته استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی شامل ۲۰ سوال اساسی در خصوص شاخص‌های مربوط به شبکه‌های اجتماعی و روایی پرسشنامه فوق توسط استاد راهنما و چند تن دیگر از صاحب‌نظران بررسی شده است. پایایی این پرسشنامه نیز با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شده که عدد ۰/۹۷ را بدست داده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار Spss و معادلات ساختاری توسط نرم‌افزار Amos بوده است.

الف) پیشینه تحقیق

گنزالز و همکاران^۲ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی شبکه‌های اجتماعی موجود در صنایع فرهنگی استفاده‌ی مهم از انگیزه‌های مربوط به به شبکه‌های اجتماعی را اعلام کردند. انگلیش و کرستنسن^۳ (۲۰۱۴) به بررسی محدود کردن منتخب شبکه‌های اجتماعی در سراسر دوران جوانی در زندگی روزانه پرداختند. نتایج نشان داد از نظر بزرگسالان اعضای شبکه‌ای اجتماعی، عاطفه منفی کمتر و مثبتی دارا می‌باشند.

^۱. Powell

^۲. Gonzalez, et al.

^۳. English & Carstensen

بهلا و مهکود^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان تجزیه و تحلیل کیفی استفاده از شبکه‌سازی اجتماعی به این نتیجه رسیدند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر عواملی همچون پذیرش اجتماعی و ناسازگاری فیزیکی (خشونت) تاثیرگذار است.

مک‌میلان^۲ (۲۰۱۲) دریافت که شبکه‌های اجتماعی به کاربران جهت ارتقای سطح سواد اطلاعاتی کمک می‌کند. ویژگی‌های این شبکه، مشارکت و تعامل پژوهشگران را در راستای به اشتراک‌گذاری دانش تسهیل می‌کند.

نتایج میشل^۳ (۲۰۱۱) نشان داد که دوران مختلف تحصیل بر روی استفاده یا لذت بردن از شبکه‌های اجتماعی تاثیرگذار است و هرچه قدر مراحل بالاتری را سپری کنند رفتار و نگرششان نسبت به استفاده از این شبکه‌های اجتماعی کاربردی‌تر می‌شود.

مولفه های تحقیق

مدل تحقیق با الهام از مولفه‌های، مقیاس رشد اخلاقی (لطف‌آبادی، ۱۳۸۸) طراحی شده است. مدل فوق نشان دهنده تاثیرگذاری استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر مولفه‌های رشد اخلاقی با رویکرد آینده‌پژوهی است. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱، ارائه شده است. در این بخش، چگونگی توزیع متغیرهای پژوهش براساس مهم‌ترین شاخص مرکزی (میانگین) و شاخص‌های پراکندگی (انحراف معیار، ضریب چولگی، ضریب کشیدگی، مینیمم و ماکزیمم) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۱ شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرها

شاخص مرکزی	شاخص پراکندگی

1. Bhola & Mahakud

2. McMillan

3. Michael.

۹۸/ طراحی مدل مدیریت رشد اخلاقی دانش‌آموزان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد آینده‌پژوهی

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مینیمم	ماکزیمم	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
اخلاق زیست‌محیطی (X)	۲/۸۸	۰/۵۹	۱/۲۳	۴/۶۲	-۰/۰۱	-۰/۲۰
اخلاق فردی (X2)	۳/۰۲	۰/۷۴	۱/۱۶	۵/۰۰	۰/۰۵	-۰/۲۸
اخلاق خانوادگی (X3)	۳/۰۳	۰/۶۸	۱/۰۰	۴/۷۷	۰/۱۲	-۰/۳۵
اخلاق اجتماعی (X4)	۲/۷۵	۰/۶۰	۱/۱۳	۴/۲۵	۰/۰۳	-۰/۳۰
اخلاق انسانی (X5)	۲/۹۸	۰/۷۳	۱/۳۲	۵/۰۰	۰/۱۱	-۰/۱۲
اخلاق متعالی (X6)	۳/۰۲	۰/۶۲	۱/۴۳	۴/۹۰	-۰/۰۲	۰/۲۴
رشد اخلاقی (X)	۲/۹۵	۰/۵۹	۱/۴۸	۴/۳۰	-۰/۱۳	-۰/۵۷
استفاده از شبکه‌های اجتماعی (Y)	۳/۲۴	۰/۶۳	۱/۵۹	۴/۹۹	-۰/۰۶	-۰/۱۴

براساس جدول ۱، میانگین رشد اخلاقی دانش‌آموزان، پایین‌تر از حد متوسط (۳) است. در صورتی که متغیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، دارای میانگین بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۲- آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

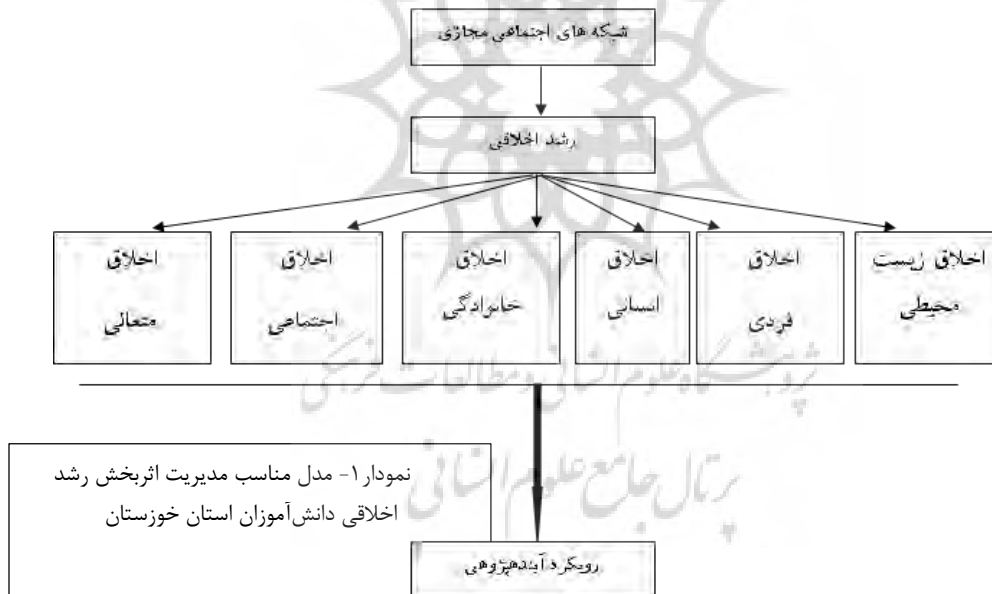
متغیر	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری
اخلاق زیست‌محیطی (X1)	۰/۰۲۶	۳۸۴	۰/۲۰۰
اخلاق فردی (X2)	۰/۰۴۳	۳۸۴	۰/۰۸۲

۰/۰۸۱	۳۸۴	۰/۰۴۳	اخلاق خانوادگی (x3)
۰/۲۰۰	۳۸۴	۰/۰۲۳	اخلاق اجتماعی (x4)
۰/۱۷۳	۳۸۴	۰/۰۴۰	اخلاق انسانی (x5)
۰/۰۵۸	۳۸۴	۰/۰۴۵	اخلاق متعالی (x6)
۰/۱۱۲	۳۸۴	۰/۰۵۳	رشد اخلاقی (X)
۰/۲۰۰	۳۸۴	۰/۰۲۳	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی (Y)

سطح معناداری آزمون برای همه متغیرهای پژوهش، بزرگتر از ۰/۰۵ و فرض H_0 آزمون کلموگروف-اسمیرنف و در نتیجه نرمال بودن توزیع متغیرهای مورد بررسی پذیرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری

سوال اصلی: مدل مناسب مدیریت اثربخش رشد اخلاقی دانش‌آموزان استان خوزستان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی کدام است؟

با توجه به تایید سوال‌های فرعی و اثبات آنها سوال اصلی نیز مورد تایید قرار می‌گیرد. نتایج جداول آماری با سطح معناداری ۰/۰۰۱ نشان دهنده تأثیرپذیری رشد اخلاقی دانش‌آموزان در استفاده شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان تاثیرگذاری آن است.

پیشنهاد‌های کاربردی

۱. در مدارس و کتب درسی آنقدر که باید به اخلاق زیست‌محیطی اهمیت داده شود، نشده است.

۲. اخلاق فردی در مرحله اول در اولین پایگاه اجتماعی یعنی خانواده تعلیم داده می‌شود. سازوکارهای روانشناسی، برخوردار کردن امکانات لازم مانند پخش فیلم‌های آموزشی و... به دانش‌آموزان و در مرحله بعد آموزش‌های لازم توسط معلمین می‌تواند اخلاق فردی را بهبود بخشد.

۳. استفاده از شبکه‌های مخرب اجتماعی مجازی آسیب‌های جدی به بنیان خانواده وارد کرده است که در این صورت می‌توان از روانشناسان، افراد صاحب‌نظر و مطالعات مرتبط به اخلاق خانوادگی کمک گرفت تا این نوع اخلاق بهبودی یابد.

۴. استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی مخرب باعث شده جامعه دارای خشونت باشد. برای بهبودی اخلاق اجتماعی با فرهنگ‌سازی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مفید علمی و اخلاقی و رفتاری می‌توان قدمی مثبت در این راه گذاشت.

۵. برای بهبودی اخلاق انسانی می‌توان در مدارس و در فضای خانواده معنای انسانیت و محبت را تعلیم داد تا از طریق استفاده از شبکه‌های اجتماعی موثر باشد.

منابع

1. Bhola, R & Mahakud, G. (2014). A qualitative analysis of social networking usage, *Int J Res Dev Health.*; Vol 2(1): 34-44.
2. Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development (Vol. 1)*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
3. Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). «Social network sites: definition, history, and scholarship», *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), pp 210-230.
4. Bell, Wendell. (2003). *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era*; New Brunswick» New Jersey, USA: Transaction Publishers.

5. Freed PE, McLaughlin DE.(2011). Future thinking: Preparing Nurses to Think for Tomorrow. Nurs Educ Perspec, 32(3): 173-8.
6. Gonzalez.R, Llopis .J, Gasco.J.(2015).Social networks in cultural industries, [Journal of Business Research, Volume 68, Issue 4](#),Pages 823–828.
7. Granovetter, M.(1984).The strength of weak ties: A network theory revisited, Sociological Theory, Vol. 10: 201-233.
8. Hansen,D.L,Shneiderman,B.,& Smith, M. A.(2011).Analyzing Social Media Networks with NodeXL: Insights From a Connected World.
9. Hansen,D.L,Shneiderman,B.,& Smith, M. A.(2011).Analyzing Social Media Networks with NodeXL: Insights From a Connected World.
10. Hilberman, J. (2009). Young People are Social Networking in Drove, Retrived in <http://iipdigital.usembassy.gov/st>.
11. Kioussis, S.(2002). "Interactivity: A Concept Explication", New Media and Society, Vol.3.
12. Kurtosi, Z. (2004). "Aspects of Gender in Social Network", Social Identity, Information and Markets. Proceeding of Faculty of Economics and Business Administration.

